

IN MEMORIAM Prof. dr. Josip Silić (1934–2019)

Pranjković, Ivo

Source / Izvornik: **Suvremena lingvistika, 2019, 45, 127 - 131**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.22210/suvlin.2019.087.02>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:534728>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

IN MEMORIAM

Prof. dr. Josip Silić (1934–2019)

Dana 28. veljače 2019. godine umro je u Zagrebu jedan od najsvestranijih i najkompetentnijih hrvatskih jezikoslovaca s područja kroatistike prof. emeritus Josip Silić. Rođen je u Milašima na Grobniku 4. siječnja 1934. godine. Osnovnu školu završio je u Ratuljama, klasičnu gimnaziju na Biskupijskome sjemeništu u Pazinu i Rijeci. Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu završio je studij kroatistike i rusistike 1961. godine te iste godine bio biran za asistenta na Katedri za suvremeni hrvatski jezik tadašnjega Odsjeka za jugoslavenske jezike i književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Magistarski rad iz područja sintaktičke fonetike obranio je 1970. godine, a disertaciju pod naslovom *Organizacija vezanog teksta (Lingvističko-stilistički pristup nadrečeničnom jedinstvu hrvatskoga književnog jezika)* 1975. godine. Godine 1976. biran je u zvanje docenta, 1979. u zvanje izvanrednoga, a 1984. u zvanje redovitoga profesora. U dva navrata bio je lektor hrvatskoga jezika na sveučilištima u Lilleu (Francuska) i Bochumu (Njemačka). Predavao je (najčešće teoriju jezika i morfologiju) na dodiplomskim i poslijediplomskim studijima u Zagrebu, Rijeci, Osijeku, Puli i Trstu.

Od samih početaka svoje bogate znanstvene karijere Silić je bio izrazito sklon jezikoslovnoj teoriji. Tu je disciplinu desetljećima i predavao, obično u kolegijima pod naslovima *Uvod u lingvistiku* ili *Osnove teorije jezika*. Njegov teorijski pristup jeziku karakterizirala je čvrsta logičnost, metodološka dosljednost i maksimalna, katkada čak i radikalna odanost teorijskim zasadama europskoga strukturalizma, posebno strukturalizma francuskoga tipa, ali isto tako i vrlo dobro poznavanje jezikoslovnih teorija i odjeka strukturalizma u slavenskim zemljama, posebno u Rusiji (Sovjetskom Savezu) i Češkoj (Čehoslovačkoj). Strukturalistička polazišta Silić nije razmatrao na metateorijskoj razini, nego ih je gotovo isključivo primjenjivao i konkretizirao u proučavanju gramatičkoga (fonološkoga, morfološkoga i sintaktičkoga) ustrojstva hrvatskoga jezika.

Kad je riječ o proučavanjima hrvatskoga jezika na fonetskoj, fonološkoj i morfološkoj razini, treba posebno naglasiti da je Silić na nov i u mnogo čemu originalan način pristupao istraživanju fonoloških pojavnosti koje je nastojao maksimalno rasteretiti od povijesnih podataka. On je naime smatrao da su sve fonološke pojavnosti, posebice glasovne promjene, sinkronijski protumačive te da sinkronijski opis ne demantira dijakronijski. Tako je npr. tvrdio da tzv. sekundarno *a* možemo opisati sinkronijski, čak i bez ikakvih podataka o poluglasima, o njihovoj vrijednosti, o njihovoj vokalizaciji ili o njihovu gubljenju. Ono se naime može uspješno opi-

sati pravilima o distribuciji suglasnika u hrvatskom jeziku, u konkretnom slučaju pravilom da se u riječima slavenskoga podrijetla u finalnim pozicijama mogu pojavljivati samo suglasničke skupine *st* (*most*), *št* (*mošt*), *zd* (*grozd*) i *žd* (*dažd*). Takvo tumačenje nije u sukobu s povijesnim tumačenjem u kojem je riječ o jakom ili slabom položaju poluglasa (jera ili jora), nego ga štoviše potvrđuje i dodatno objašnjava.

U vezi s fonetskom problematikom treba spomenuti Silićeve prinose rečeničnoj ili tzv. sintaktičkoj fonetici, koji su najviše došli do izražaja u njegovu magistarskom radu iz 1970. godine obranjenom pod naslovom *Pristup sintaktičkoj fonetici hrvatskosrpskog književnog jezika*. U njima je Silić, uz vlastita istraživanja, spretno iskoristio rezultate istraživanja naših fonetičara, posebice učenje Petra Guberine o vrednotama govornoga jezika.

Kad je riječ o morfonologiji, treba naglasiti da je tu jezikoslovnu disciplinu Silić doslovce prvi uveo u kroatistička istraživanja. Prvi je u nas naglašavao kako je prije ko potrebno pretpostaviti jednu posebnu (među)razinu jezikoslovnih proučavanja koja bi obuhvaćala i fonološke i morfološke elemente. Silić je potrebu takve (među)razine ilustrirao govoreći o pojavnostima tipa suglasničke skupine *št*. Ako to ne učinimo, tj. ako ne pretpostavimo postojanje skupine *št* kao posebne fonološko-morfološke jedinice, tj. kao morfonema, onda ne možemo uspješno odgovoriti npr. na pitanje zašto se u oblicima tipa *dvorištem* javlja nastavak *-em*, a ne *-om* (kao što se javlja u oblicima tipa *plotom*, u kojima uopće ne dolazi u obzir **plotem*). Ni tu opet sinkronijski opis ne demantira dijakronijski, prema kojemu se posebno naglašava činjenica da je jedinica *št* u prošlosti bila palatalizirana.

U morfolgiji je Silić posebno insistirao na morfemskoj segmentaciji čak i u oblicima u kojima se ona, bar na prvi pogled, čini nemogućom, kao što je slučaj s nekim zamjeničkim oblicima. Tako je npr. vrlo često isticao da oblicima radnoga glagolskog pridjeva tipa *čitao*, *čitala*, *čitalo* nisu svojstveni nastavci *-o*, *-la* i *-lo*, koji su se navodili gotovo u svim hrvatskim gramatikama, nego nastavci *-Ø*, *-a* i *-o*, dakle isti oni koje susrećemo i u drugim imenskim oblicima, npr. u imeničkim oblicima tipa *zid*, *zima* ili *selo* odnosno u pridjevskim oblicima tipa *crven*, *crvena*, *crveno*.

Nešto posve analogno rečenome treba reći i za Silićevu interpretaciju ustrojstva glagolske osnove, kojoj je opet u osnovi jednostavno i vrlo logično pitanje: zašto bi npr. imperfekt imao bilo prezentsku bilo infinitivnu osnovu, zašto ne bi imao svoju, imperfektnu osnovu? Drugim riječima, pita se Silić, nije li logično da svaki glagolski oblik ima svoju osnovu. Zašto bi on (svoju vlastitu) osnovu «posuđivao» od drugih oblika?!

Profesor Silić vrlo se uspješno bavio i pravopisnom tematikom. On je u suradnji s Vladimirom Anićem suautor *Pravopisnoga priručnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* iz 1986. godine te *Pravopisa hrvatskoga jezika* iz 2001. godine. U tim pravopisnim knjigama maksimalno je došlo do izražaja nastojanje da se ortografija rastereti od svega onoga što joj ne pripada, i od ortoepije, i od fonologije, i od gramatike, a pogotovo od leksičke norme.

U pravopisne knjige ide i hrvatski *spelling checker* odnosno *Hrvatski računalni pravopis*, koji je Silić objavio 1996. godine u suautorstvu sa Slavenom Batnožićem i Brankom Ranilovićem. Taj je računalni program doživio opću primjenu. Otkupio ga je Microsoft te ga čak isticao kao uzor *spelling checkera* za slavenske jezike.

U području sintakse i suprasintakse odnosno lingvistike teksta i/ili nadrečeničnoga jedinstva Silić je također napravio puno važnih pomaka, bar kad je riječ o jezikoslovnoj kroatistici. Prije svega najpotpunije je dosada opisao red riječi u hrvatskome jeziku te bio svakako među prvim gramatičarima koji su uvjerljivo upozorili na to da se osnovni semantičko–gramatički red riječi u tom jeziku ne razlikuje od reda riječi u drugim jezicima (npr. romanskim ili germanskim), tj. da u redu sastavnica promatranih na toj razini nema nikakve slobode, a kamoli nekakve potpune slobode o kojoj se u gramatikama, pa i u specijaliziranim opisima reda riječi u nas često govorilo. Osim toga Silić je više nego uvjerljivo upozorio i na potrebu jasnoga razlikovanja osnovnoga (neobilježenoga), obilježenoga (aktualiziranoga) i tzv. automatiziranoga reda riječi, tj. reda nenaglašenih sastavnica (zanaglasnica i prednaglasnica). Upozorio je i na to da aktualni red sastavnica nije problem gramatike, nego komunikacije ili tzv. aktualne sintakse, koja je svojedobno bila najrazvijenija u Češkoj i koju je Silić vrlo dobro poznao.

Silićev doprinos aktualnoj ili komunikativnoj sintaksi vrlo je važan ne samo kad je riječ o redu riječi. On se među prvima u nas zalagao i za jasno razlikovanje gramatičkoga (strukturnoga) i aktualnoga (komunikativnoga) plana. S tim u vezi temeljito je razradio problematiku aktualnoga (tema – rema) raščlanjivanja te na osnovi tih analiza podijelio iskaze na općeobavijesne i djelomično obavijesne.

U spomenutoj disertaciji Silić je napravio važnih pomaka i u opisivanju ustrojstva teksta ili tzv. nadrečeničnoga jedinstva, a posebno u proučavanju sredstava veze ili konektora te uopće signala kontekstualne uključenosti pojedinih rečenica, i jednostavnih i složenih, u nadrečenično jedinstvo, tj. u tekst. Napravio je i iscrpnu klasifikaciju takvih sredstava veze kojoj je u osnovi podjela na gramatičke, leksičko–gramatičke, leksičke i stilističke konektore.

Vrlo su zapaženi bili i Silićevi prinosi proučavanju različitih mogućnosti organiziranja (vezanoga) teksta. Posebice treba upozoriti na njegovo razlikovanje linearne i paralelne tekstne sekvencije. U prvom slučaju rečenice se u ustrojstvo teksta uvrštavaju tako da sljedeća rečenica proizlazi iz prethodne, obično po načelu uzročno–posljedične veze, a u drugom slučaju rečenice su ustrojene tako da sljedeća ne proizlazi iz prethodne, nego su rečenice okupljene oko istoga »smisla onog subjekta« koji je tema (kon)teksta.

Spomenuti sintaktički i suprasintaktički aspekti Silićevih istraživanja najviše su došli do izražaja u njegovoj disertaciji odnosno u knjizi objavljenoj 1984. godine pod naslovom *Od rečenice do teksta*. Ta knjiga, bar po mojem sudu, pripada najboljim djelima s područja jezikoslovne kroatistike, pa i hrvatskoga jezikoslovlja uopće, objavljenima u 20. stoljeću.

Velikih zasluga prof. Silić ima i kao standardolog odnosno normativist. On promatra normu kao statičko–dinamičku pojavnost, koja, između ostaloga, ne pretpostavlja odnos prema standardnom jeziku u cjelini, nego pretpostavlja da pojedini funkcionalni stilovi standardnoga jezika imaju svaki svoju normu. Silić posebno insistira na razlici između jezika kao sustava i jezika kao standarda. Jeziku kao sustavu svojstvena je izrazita apstraktnost, a jezik kao standard sociolingvistička je kategorija, uvjetovana ne samo unutarjezičnim nego i brojnim izvanjezičnim čimbenicima. Jezik kao sustav nezavisan je od fenomena koji pretpostavljaju vrijednosne sudove, kao što su primjerice kultura, civilizacija, književnost, politika, vjera ili nacija. Zato jeziku na toj razini nisu svojstveni nikakvi tzv. «izmi» (npr. vulgarizmi, dijalektizmi, žargonizmi, internacionalizmi, barbarizmi i sl.) jer oni ne mogu biti svojstva jezika kao sustava, nego su svojstveni jeziku kao standardu, dakle oni su pojavnosti sociolingvističkoga tipa.

Među najradikalnija spadaju svakako Silićeva zapažanja koja se tiču odnosa između jezika i narječja. Silić naime tvrdi da kajkavsko i čakavsko narječje jesu hrvatska narječja, ali da nisu narječja hrvatskoga jezika već i zbog toga što je s tim u vezi logično postaviti pitanje: kojega hrvatskog jezika?

Svakako se moraju spomenuti i vrlo važni Silićevi prinosi stilistici, posebice funkcionalnoj. On je, uz profesora Krunoslava Pranjića, bio jedan od prvih jezikoslovaca u nas koji je insistirao na učenju o funkcionalnim stilovima standardnoga jezika (književnoumjetničkom, razgovornom, znanstvenom, publicističkom i administrativnom). Osim toga on je prvi u nas ponudio i opise svih funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika i objavio ih u vrlo zapaženoj knjizi *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* 2006. godine.

Silić je i (su)autor većega broja udžbenika za gimnazije, ponajprije iz fonologije i morfologije, tiskanih u brojnim izdanjima od 1974. godine do danas, koje je objavljivao sam ili u suautorstvu s Dragutinom Rosandićem. U suautorstvu je (s I. Pranjkovićem) 2005. godine objavio i *Gramatiku hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*.

Nakon odlaska u mirovinu Silić se intenzivno bavio i temama s područja montenegristike. Objavio je, između ostaloga, i *Pravopis crnogorskoga jezika* (s M. Perovićem i Lj. Vasiljevom) 2009. godine te *Gramatiku crnogorskoga jezika* (s A. Čirgićem i I. Pranjkovićem) 2010. godine.

Neposredno prije smrti prof. Silića objavljena je i knjiga njegovih izabranih rasprava pod odlično odabranim naslovom *Dihotomije. Izabrane rasprave* (Disput, Zagreb, 2019), koju je vrlo pedantno priredio kolega Ivan Marković. U njoj su na više od 700 stranica skupljene najvažnije Silićeve rasprave, ponajprije one koje nisu objavljivane u njegovim prethodnim knjigama, nego u časopisima i/ili raznovrsnim zbornicima u zemlji i inozemstvu. Te su rasprave organizirane u sedam cjelina: I. *Sustav i standard*, II. *Razine i jedinice*, III. *Fonologija i ortografija*, IV. *Morfologija i sintaksa*, V. *Tekst i red riječi*, VI. *Leksik i češnjak* te VII. *Jezik i računalo*.

Prof. Silić svoj je doprinos dao i znanstvenom izdavaštvu, prvo kao glavni urednik 1989. godine, a zatim i kao dugogodišnji član uredništva časopisa *Suvremena lingvistika*.

Na kraju ovoga pregleda više nego bogate, raznovrsne i zanimljive znanstvene i stručne djelatnosti prof. Silića, koja će biti trajno utkana u same temelje i jezikoslovne kroatistike i hrvatskoga jezikoslovlja uopće, treba spomenuti i iznimne njegove ljudske kvalitete. Silić je bio do krajnjih granica tolerantan i kao stručnjak i kao čovjek, u profesionalnim i privatnim susretima uvijek je imponirao i ljudskim i profesionalnim poštenjem, strpljivošću, radinošću te velikom srdačnošću i toplinom. Hvala mu na svemu tome u ime svih njegovih kolega, suradnika i prijatelja!

Ivo Pranjković